

1D = 102404 9627

ЗБОРНИК

ПРАВИЛА, ПРОПИСА И НАРЕДАБА

У САНИТЕТСКОЈ СТРУЦИ

КНЕЖЕВИНЕ ЦРНЕ ГОРЕ 1891

БИБЛИОТЕКА
Института за проучавање историје
државотворског народа
ЦЕТИЊЕ

(Недано Министарства унутрашњих дела.)

ЦЕТИЊЕ,

КЪ, ЦРН. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА.

1891.

НАЈВИША ОДЛУКА.

По налогу Н. В. Господара Ђвџаза санитетски одјел Министарства унутр. дјела израдио је Правилга о уређењу санитетске струке и Прописе против заразних болести на стоци. По сазетраном разматрању Његово Височанство благовољело је на оружану својеручно потписати:

У свајам предложени нацрт Моје Министра унутрашњих дјела и наређујем му, да се стара о тачном извршавању ових Правилга и Прописа, а свима и свакоме да им се покорављу.

Петине, 14 Новембра
1891.

НИКОЛА I. с. р.

1863

БИБЛИОТЕКА ИСТОРИЈСКОГ ИНСТИТУТА ЦРНЕ ГОРЕ
ПОДГОРИЦА

Inv. br. 2374 / 2010

1. О љекарима и њиховим дужностима.

1. Нико у Црној Гори не може вршити љекарску практику, називати се лекаром, нити добити службу као лекар, ко није редовно свршио медицинске науке и добио диплому на једном од признатих европских универзитета. Само у изванредним случајевима, кад је медицинска помоћ од пријеме нужде због какве епидемије или мнозине разнијех болести у каком крају, моћи ће се поставити студент медицине, који је редовно свршио најмање 8 семестара и клинику посјеђивао, да ту привремено отпразља љекарску дужност, докле се зато не би нашао дипломосани љекар.

2. У мирно врјеме сви љекари у Њекевини стоје под управом Министарства унутрашњих дјела, од чега зависе и само у случајевима, који не трпе одлагања, могу primitи наредбу и од друге власти. У правним болнице Данила I. у једно је и референт или шеф санитетског одељења у Министарству. Оно ће по могућству поставити државом плаћене лекаре у свима окупационим мјестима. Поједине вароши, племена или нахије моћи ће себи набавити и при-

резом издржавати доктора истом по предходном одобрењу Државног свијета.

3. Дужност је окружног или нахијског љекара (физикуса) да лијече поједине болеснике урдно и свијесно по правилима науке и даној закљетви. Осим тога да у опште води бригу о јавном здрављу: да pazi на хигијенске услове станова, у којима наш народ живи, на воду коју пије и којом је јело готови, да разбירה чим се народ храни и чим у разво доба године себе одијев; да контролише разна алкохолна пића и зготовљена јестива, што се по дућанима продају, као и разноврсно воће по пазарима; да надгледа школе, тамнице, војене станове (казарне), хљебарнице, гостионике, крчме, бање, казанице, тробља. Он предлаже властима да се удали све, што може кварити ваздух и шкродити здрављу становништва или појединих породица, као што су нечисти нузници, ђубришта, докзе, конобе за стоку испод људских станова, држање у варошима свиња, сушење и чинење коња, особито у љетне припеке. Да сваком пригодом свијетљује народ како ће се сачувати од болести, искорјенавајући рђаве обичаје, сујевирице и заблуде, којих се необавијештени свијет држи при разним болестима.

*у државној
успешној
обнасти државној*

4. Кад се појави каква заразна болест у неговом рејону, окружни физикус дужан је одмах јавити мјестној власти и Министарству унутр. дјела, или ако нађе за боље, ради увијерења изаћи најприје на лице мјеста, разабрати потанко узроке и ширину епидемије, па опширно јавити и дати своје мишљење о начину како да се болест што прије пресвјече.

5. Нарочита је дужност окружним љекарима да редовно сваке године врше катамљење крвањим осипцима (вакцинацију), које је обавезно у Црној Гори. Министарство унутр. дјела набуњава нужну молпичину лимфе и на вршије развишпље љекарима. Вакцинација ће се вршити од половине Маја до краја Септембра по списковима из првевених књига у капетанијама. Трошкови око тога падају држави на терет. Ако се у коме крају или селу појаве природне осипце као епидемија, ту ће се наредити ванредно катамљење свију становника.

6. Катамљење природним осипцима (вариоловација), што су народни видари, при појави каквог јединичног случаја краста, до скоро у Црној Гори радили, строго се забрањује. Ученим љекарима дужност је да народ обавјештавају, да тај начин не ваља и да је као шкољив свуда забрањен.

7. У варошима, гдје постоји окружна болница, физичесу је дужност да управљаHOME по правилима, која су ниже прописана.

8. Гдје у нашим пристанима на мору нема нарочитог љекара, мјестни окр. физичуе врши све љекарске послове прилично-санитетским капацитетима.

9. У мјестима гдје нема маршеног љекара, окруз. љекару пада у дужност да надзирава и врши прописе о заштити против сточних зараза.

10. Докле у нашим варошима не буде услова да се отворе јавне апотеке, сваки окрузни љекар властан је и обавезан држати приватну апотеку, из које ће подмиривати потребе својих болесника и болнице, ако је има. Такве апотеке, и ако у маломе, морају бити уредне исто као и више самосталне апотеке. Кад болесник купује лијекове из самосталних апотека, љекар може по потреби да прописе скупе и раскошне рецепте богачијим људима. Али кад је болесник упућен на ручну докторову апотеку, овај је обавезан да прописује просте и јевине лијекарије, кад се с њима исти усјех може постићи, свима болесницима, а особито средњој и нижемњој класи. Као што заклетви љекари имају узвишени позив и

часно повјерење, — бригу о животу и здрављу толиког броја људи, исто им се ставља на савјест, да издаде лијекове рачуну свима и свакоме по нашој апотекарској такси. Најновије издање аустријске фармакопеје и прноторску апотекарску таксу дужан је имати сваки љекар. Ђо год од љекара није сувише послом оптерећен, најбоље ће бити ако буде водио нарочити протокол сваког свог клијента, у који ће редовно из дана у дан поред имена записивати дијагнозу, пролијене и таксирање лијекова, што ће му пред публиком и властима служити као свједоштва тачности и савјесности, а у случају спора пред судом као доказ.

11. Сваки болник може од доктора тражити копије таксираних рецепата, који му је прописан, и он му је дужан на захтјев издати, као и самостална апотека.

12. Ако се какав дипломирани фармацевта, Црногорац или Србин са стране, пријави с молбом, да отвори јавну апотеку у којој већој вароши у унутрашњости, Министар унутрашњих дјела даће му концессију, ако нађе да је кандидат достојан. Мјестни љекар у таквом случају оставља ручну апотеку и продају, те даље врши само своје љекарске послове. Нова апотека

управљаће се по правилима, које важе за петинску апотеку.

13. Што се из апотека по Црној Гори буде давало за болнице, тамнице, војски у вријеме маневра, учења или рата, таксирале се са 20% испод обичне таксе.

14. Ако би се доказало да доктор продаје лијекове преко прописане таксе, Министарство унутр. дјела опоменуће га први пут писмено, други пут казниће га са 50 фирина глобе, а ако би и после тога изашла јасно на видик његова продаја преко прописане таксе (није довољно само што се гласови проносе), таквом лекару одузеће се право на апотеку, а и државна служба, ако није навршио 10 година службовања у Рнежевини. Ово исто важи и за самосталне апотекаре гдје их у Црној Гори буде.

15. У мјестима гдје нема лекара ни апотеке, Министарство унутрашњих дјела по нужди дозволиће једном поштенном и свјесном лицу, кол општина или капетан одреди, да по апотекарској такси продаје по 4—5 најнужнијих лијекова, као уље од рипина, кинин, китећи прапак, синапизме и т. п. Писмену дозволу од Министарства са означеном цијеном држаће то лице прилијепљеном у дућану на углед.

Ради контроле, ти лијекови набављаће се из петинске апотеке, а ова ће му их дати по дрогеријској цијени, додавши 15% у име транспортних трошкова и добитка. Ако се та дозвола злоупотреби, те се изметне у недозвољено лијечење и трговане, поред глобе дућаници одузеће се право продавања тих лијекова.

16. Трговци, што продају или жеде продавати огрове и ствари за техничку употребу морају јавити окружним лекари-ма, гдје их има. А из мјеста без лекара јављаће се с препоруком своје власти Министарству унутр. дјела за дозволу.

17. Погађање и уговор између љекара и болесника не допушта се, нити вриједи, осим за неке операције (види ниже), јер су довољне доктору прописале таксе за услуге и корист од продаје лијекова.

18. Још је строжије забрањена погода између самозваних народних медица — видара и боника. Капетани не ће смјети приклати тузкобе од стране таквих видара нити их извршивати. А ако би позвани медици чинили какве операције и тако лијечили, тим би штету нанјели здрављу појединца, капетани су дужни јавити Министарству за сваки подобни случај, а ово ће одмах предати назови-доктора Великом Суду да се строго казни.

19. Сваки лекар има право да се наглашује за своје лекарске услуге од сваког имућног болесника. За визиту се сматра сваки испит, прегледање и наредивање шта треба бољити да ради, макар му никаквог рецепта не прописано, нији лекарије издао.

20. За визиту болесника варошанина доктор узима од имућних 50 новчића дневно (од 7 јутра до 9 вечера), а ноћно (од 9 вечера до 7 јутра) по један фиорин. За визите дома код лекара или у болници не узима се ништа. А сиротиња не плаћа ни онда, кад призове лекара к себи. Од болесника из Кнежевине, који дођу у варош, гдје нема болнице, да се на ручци или код познаника дијечи, не узима доктор за визиту, ако нијесу јачег имовног стања. Ако ли пак у тој вароши постоји болница, па не ће у њој да се лијече, већ воле у приватној кући, онда ће лекару плаћати за све визите, као и други грађани.

21. Кад њих више траже лекара у исто вријеме, он има право да по својој нахођењу и свјестли оцијени ко је пречи и коме ће прије отићи. Само кад су хитни случајеви, као што је порођај жене, крволиштење из ране, конвулзије код дјете и

т. д., дужан је лекар без одлагања на позив да пође.

22. За приватне визите ван вароши рачуна се дању по један фиорин на уру профеног пута. Ако се путује ноћно, или по заду времену, ако је пут тако рђав, да се мора прешке путовати, узима се двојна такса. Поред тога болесник плаћа коња или подвоз. Ако пацијент задржи који дан доктора ради посмагарања болести, онда му плаћа дневно по 4 фиор.

23. Ако поред или мимо мјестног или најближег лекара позове болесник другог лекара са стране, овај, оставивши свој редовни посао, може узети од истог двојну таксу за визите.

24. За целовање дјете у мјесту лекару се ништа не плаћа. А кад путује ради вакцинације ван мјеста живљења, плаћа му државна каса коња (подвоз) и 3 фиорина дневно у име хране и награде.

25. Ако би лекар био изаслан ради какве друге заразе на људима, или стоци, (у недостыгалу маршеног лекара), ревизије и т. д. плаћа му се коњ или подвоз и двије трећине таксе прописане чланом 22. Ако се лекар по званичној дужности задржи преко два дана на путу, примаће уз горње за дане, што су преко тог броја, по 3 фиорина дијурне.

26. Ако власт нареди да се учини љекарски преглед у мјесту становања надравеница, повријеђених, неспособних за брз или војничку дужност, сумњивом трудном и порођајем, онда он за то и за напосано вјештачко мишљење (visum verbatim) добија један фиорин.

27. ~~Над~~ Велики Суд или која друга државна власт нареди да љекар у мјесту, гдје живи, изврши парање (секцију) мртвог тијела, наредбодавац исплатиће му за труд и писмени протокол фиорина 6. Ако се то чини изван, поред овог плаћа му се по члану 25.

28. Кад имућан болесник захтеги да му се прави каква операција гдје нема болнице или ван ње, он је дужан да награди љекара за исту. За ампултацију руке или ноге, за екстракцију катаракте, за вађење камена из мјехура, трахеотомију, херниотомију, од 15 до 25 фиорина. За ређе случајеве мучног порођаја, гдје се љекар неколико часова код породилке задржи, или гдје се мора водити посљедица, употребити клијешта, чинити повртак дјетета на ножице у магерици, може се узети до 2 фиорина на уру утрошеног времена, а ако се то догађа по ноћи, до 3 фиорина. За придоктомију 5 фиор. За намјештање утанутих зглобова, за коаптирање предомљених руку и

нога и стављање на njih тврдог завоја од воденог стакла или гипса, од 3 до 5 фиорина. За бимануално прегледање и стављање огледала у женско сексуалне органе, за пуштање жигкости трокларом из трубаха при ascites, из кошана (hydrocele), за враћање (taxis) укљештене киле, од 1 до 2 фиор. За улагачење катетра женама и људма, кад се заустави мокраћа, према тешикоћи, случаја од $\frac{1}{2}$ до 2 фиор. За друге разне операције, као што је вађење гука са тијела, пластичне операције и т. п. може се оператор погодити са болником. У случају спора плаћа се санитарско одјелене Министарства унутр. дјела.

29. За обичне операције мале хирургије, као процијепање апендеса, вађење зуба, испирање и преврцање рана и т. д. не узима се ништа осим као за обичну визиту и наплаћује утрошени превојни магеријал.

30. За све операције и манипулације у опште, што се чине у државним болницама над болницима, ништа се не плаћа.

II. 0 болницама.

1. Све болнице у Црној Гори стоје под управом Министарства унутр. дјела. Осим јавних болница, које влада подиже и издржава, могу и поједине добротворне

дружине или одбори оснивати болнице на своја сретства. Но и ове зависе од Министра ун. послова, управљају се у свему по његовим наредбама и овим прописима, које важе за државне болнице.

2. Болница или шпитаљ треба да даде болеснику здрав стан, уредну постелу, дворбу, храну и лијечење, да се дакле стави у такве повољне услове, који му код куће недостају. Свака болница према томе ваља да има нарочиту своју агралу, која би одговарала захтјевама јавне хигијене. Да би се просторије шпитаљске могле дашње провјетривати и ујесније дезинфектовати, морају се поједина одједења од времена на вријеме сазвим испразнити, и за овај случај треба да има вагда резервних соба у болници.

3. Ако се у ком мјесту због какве епидемије или иначе мнозине разноврсних боника мора што прије подићи болница, Министарство даће одобрење, да се на ту цијељ најми привремено кућа, коју изабере мјестна власт у споразуму с окружним љекаром. А према годишњем времену могу се привремено саградити баракве, или ће се набавити чадори по најновијој и најбољој системи.

4. Непосредни надзор над болницама по унутрашњости врши гувернер или о-

кружни капетан, а над пелињском Министар ун. дјела.

5. Болница је за болесне људе, и према томе у њу ће се примати боничи, имућни и сиромаси, без разлике вјере, пола, узроста и народности. Изузимају се душевно болесни, који се могу само на кратко вријеме примити, и то ако се не би тиме сувише узнемирили обични болесници.

6. Власти ће настојавати да болеснике упућују у своју најближу, окружну болницу, једно с тога да се не би препунили друге болнице, а друго да би бониче дашње сносио путне трошкове и ујесније се најлаживаљо болничко издржавање.

7. И страни поданици примаће се у болницу, и у овом погледу имаће се у виду поред хуманитарних и обзир рецепроцијета. За које се то близини живљења преко границе на сигурно може знати да су сиротног стања, не ће се ништа тражити. У противном случају тражиће се наплата трошкова директно преко њихове општине, или преко њихове мислије на Цетињу.

8. Папјенте с дуготрајним (хроничним) болестима, који се не могу излјечити, но су терет за болницу, примаће љекари страничено, но никакво на штету других болесника, којима се може помоћи. Свакако обзир човјечности — да се олакшају муке

или испуни последња жеља неизлечивог боника, — у колико се може, руководиће лекара у оваким случајевима.

9. У болници треба да има два одјела, једно за мушке, а друго за женске. Са нејаким дјецом може им се и мајка пријети. По болницама, гдје има више просторија, ваља бонике сортирати по родовима болести, као унутрашње, спољно, очно одјеле. А заразни болесници морају се смјести у нарочита одјела.

10. Сваки имућни болесник плаћа за лијечење и остале трошкове, што је учинио за вријеме бављења у шпитаљу, по 50 новчића дневно. Ако му је на рачун болнички набављено при изласку што особито, као на пр. бандаж, штуга, наочаре последије операције, или су у случају смрти учинене потребни трошкови, то ће се обавшка урачунати и заједно наплатити. Племенски капетани учућиваће болеснике из своје категорије у болницу нарочитим билетима, у којима ће тачно и савјесно — у противном случају поджеке строгој казни — имавно стање боника прибилежити. Управа болнице чуваће то капетанско писмо, и на основу истог при отпуштању ријешаће, да се не тражи трошак боничу, ако је сиротног стања, а имућном издаће се рачун трошкова, да их капетан до најесног рока или одмах

наплатити и управни болничкој пошће. На крају сваке половине године болнице по унутрашњости шаљу окружном, а петиљска Великом Суду списак својих дужника, од којих се због немарности капетана или другог узрок није могао трошак намирити. Суд ће по закону наредити да се тражебина од бившег болесника или његове родбине подмири.

11. Окружни физикусе управља свима лекарским и економним пословима болнице. Он сваки дан сам лично испитује, прегледа и лијечи болеснике; обилази један пут јутром, а по потреби и више пута дневно бонике, што леже у болници; прописује потребну храну (дијету) и лекарије; нази на поредак и чистоћу; контролише да ли су његове наредбе и прописи справ сваког пацијента тачно извршени. Историју обичних боника може простује водити, а историју важнијих, ређих случајева болести ваља подробно да опише и по могућству публикује. Код болесник изађе, у главни болнички протокол забиљежиће се поред имена његова и име болести, од које је боник лекао, чим је лијечен, каква је операција извршена, и иначе све што има научног значаја.

12. Боник, који умре у шпитаљу, пошто се учини што наука налаже за по-

терду дијалгозе и константовање узрока смрти, сахранити се по обредима религије, којој је припадао, и са што мање трошка.

13. Љекар води бригу о згради болнице и о свему рубљу, инштрументима и намјештају њену. Наредиваће да се све на вријеме оправи и уреди, што је потребно, како би вазда изгледала као кућа брижљива домаћина.

14. Сваког мјесеца лекар ће подносити рачун трошка и издржавања болнице највишој мјестној полицијској власти, код које му је кредит отворен, (пет. болница Министарству ун. дјела), а ова ће Министарство извјестити само у изводу о учиненим трошковима и броју болесника. А свако пола године лекар шаље Министарству два подробна извјештаја, један економски о учиненим подугодишњим трошковима, наплаћеном, ненаплаћеном и опроштеном дуговању болесника, стану прибора, намјештаја, робе и зграде болничке, а други медицински: кретање болесника у болници за то вријеме, са дијагнозом, груписањем болести и својим личним посматрањима, приједбама и закључцима.

15. Свака болница мора имати једног помоћника или првог болничара, који у мањим болницама може бити у једно и економ, а у већим се економ засебно по-

ставља. Број слугу и нудиља, каква ће бити плаћа њима, помоћнику и економу, одређује Мин. ун. дјела, по предлогу управника, према послу и броју болника. Цео персонал болнички потчињен је управнику болнице и сваки од њих мора безусловно слушати његове наредбе.

16. Први болничар показује лекару приближењу и визитирању болесника, записује болничку дијелу, мјери јутром и вечером температуру болника, раздаје дијетове, испира и преврћа рањаве и оперисане болеснике, ставља шжавице, чаркове, везиканте, клизме, електричну магилу, ради и надгледа све што лекар у интересу болесничком нареди. Ако се први болничар позове да ван болнице учини овакве услуге приватном болеснику, он добија од истог за то по једну францику за сваки пут. Он води бригу о превојном материјалу и другим болничким стварима, што су му на чување предате. Особита му је дужност да се хигијенички инштрументи послуже употребе одмах дезинфектују, осуше, поређају, од рђе и од загаба чувају. Он ће болеснике пишати и брижати.

17. Економ болнице по налогу управника набавља све што је потребно за храну и издржавање болника. Он купује равне арпикле сваког дана, као месо, млијеко,

хљеб, или од један пут према згоди и јевтиноћи вишу количину, као вино, маст, дрва, крпогу и т. д., које ће под кључем у нарочитом магацину држати и по потреби издавати свакодневно куварици. О свему ће водити рачун по нарочитом протоколу примања и издавања. Пошто по најглавним листама сабере и израчуна прописану дијелу богосеника, он наређује куварици колико ће се и каква једа зготовити, па ће при разређивању ручка и вечере присуствовати и пазити да сваки боник добије храну по претпису. Нjemu је дужност да чува болничку робу, која ће бити смјештена у засебну камару или магацин, да је по списку издаје ради преобуке и намјештања кревета болесничких. Поред тога у задатку му је да води бригу и надгледа здање и осталу болничку имовину; пазити да се дрва и освјетлење с редом и према потреби троше; да се одржава чистоћа околог шпиглата и унутра по свима просторијама; да пазити да остаје слуге врше како треба одређени им посао; да о свему води тачан рачун и врши све писарске послове, и да се осим прописаних часова без нужде од болнице не удаљава.

18. Управник и економ одређују сваком слуги шта ће који радити. За мушко одређене назначују се *болничари*, а за жен-

ско или за све бонике *мудике*. Нима је дужност да његују и служе бонике, да их перу, умивају, чешљају, слагаче и преоблаче, постељу претресају и намјештају, храну и воду носе, дијекове давају, тешке бонике подижу, преврћу и судове подмећу, по наредби топле или хладне облоге мијењају, у опште пазе на чистоћу боника и света, што је око њега; собе мећу, перу и провјетривају, а зими дрва доносе и пећи доже. Особита им је дужност да болничке нужнике сваки дан испирају и чисте, а испражнења заразних боника, за које им се нареди (тифус, дизентерија) с љекаријама у суду предивају и далеко ван болнице заривају. Слуге су дужне да буду бавли, послушни и стрпљиви, вагда ће најприје тешког боника намирити, па онда лашњел. Ако се пак коме болеснику по његовој рђавој нарави или болести не може никакво угодити, болничари и мудике не смију да их грде, нити да се с њима свађају, већ ће то јавити доктору. Слуге ће пазити да родбина суваше болеснику не доходи, да друге бонике не узнемирује и просторије не прља, да му се преко наредбе не доноси кријући једо и пиће, и опомињу да се у камарама не пуши.

Болничари и служавке пију своје одијело, но при раду по собама и око бол-

сника носиле ваза припаване чисте кепце, које ће им болница давати.

Остале слуге, за готовљење једа, доншање воде, чијепање дрва, послуживање на пазар и т. д. распоредити се тако, да један нема сувише, а други маго или никаква посла.

19. Први болничар, економ и друге слуге не смију од болесника ништа узимати, нити што на поклон примати.

20. Лекар испитује, прегледа и савјет даје у болничкој амбуланцији прије подне од 8 до 12 ура, а по подне од 3 до 5. Ко је од пријављених за стално болничко лијечење, он ће их примити, а у изванредним случајевима примаће се у свако доба дана и ноћи.

21. Чим се ко у болницу прими завешће се под текућом нумером у главни болнички протокол. Омах ће му се донијети воде да се опере и измије, а ако је могуће даће му се и чијепа бања. Затим се преобуче у чисту робу и нађести у постељу.

22. Од сваког болника тражити се да преда новца, што има, сат и друге драгоцјености економу, који ће све побиљежити и дати сопственику кад из болнице изађе. Ако пацијент што скриве, те му међу дружином пропадне, болница не одговара. Сручена болесникова ношња замотаће се с

другим стварима и оружјем. ако га буде, нумерисати и чувати на одређеном мјесту, да се не поштеди до изласка, или ће предати родбини, која га је довела, ако је из болца.

23. Рецепти, којима се прописују лијекови у болницама, носиле нумеру главног болничког протокола, под којом је боник забилежен. Рецепти за опште болничке потребе, као карболка, јодоформ-газа, прости фластер и т. д. носиле особиту нумеру. Четворомјесечно, т. ј. кад љекари примају плату, таксирани своје болничке рецепте, с одбијањем таксе за посуђе, кад је здраво у апотеку враћено, слаће их непосредно Министарству ун. дјела. Пошто се таксирање проконролише и одбије у законвени рабат 20%, исплатиће им се и послати заједно с њиховом платом. За четивљеску болницу могу се рецепти исплативати сваког мјесеца.

24. И за болницу, исто као за амбуланте и бонике код куће, прописиваће доктор просте и јевтине лијекове из своје ручне апотеке. Из двају начина диспендовања и таксирања лијекова изабраће се за болницу увијек јевтинији. Ако Министарство нађе, да међу поднешеним на исплату рецептима има сувише сложних и дуксузних медикамената, исплатиће се као прости

лијекови, којима се могло или резултат постићи.

25. Да се ради јевтиноће у издржавању болнице по унутрашњости избјегне напрда за апотекарски рад (така laborum), особито тамо, гдје се много троши, Министар унутрашњих послова може наредити, да се поруче са стране од какве дрогерijske куће неколико важнијих медикамената, који ће служити као ручна апотечина за исту болницу. У таком случају мјестни лекар, имао или немао своју приватну апотеку, дужан је као управник болнице сам или с првим болничаром, диспендовати лијекове стационарним болесницима у шпitalsу. Оригинални рачун тих медикамената, набављених изван границе, унијеше се у редовни мјесечни или годишњи трошак болнице.

26. При јутарњој визуалцији прописује се дневна храна болесницима с погледом на стање здравља сваког појединог. Порције су подијељене на три врсте: треба се зове пуном, друга чини двије трећине, а прва једну трећину пуне. За ручак и вечеру рачуна се као потпуна порција 500 грама свјежкa меса, које може бити печено или варено, са извјесном количина варива према годишњем времену: купусом, бртолом, заделим грахом или оризом, пангом и т. д.

Осим тога 600 грама добро испеченог хљеба, бијелог, или од обичне црногорске пшенице. Број пуних порција сабере се са дрјема и једним трећинама, израчуна, те се заједно наручи с пазара нужна количина меса и хљеба. У јутру и љети и зими сваки болник добија по 200 грама варена млијека. По потреби може се прописати пилеће месо, млијеко с оризом (сулцијаш), јаја, ракија или коњак (за гешке болеснике), вино, кафа, чај и т. п. И при прописивању хране и пића по болницама лекар ће вазда избјегавати непотребну раскош, а економ и служавке пазити да ништа не оде у штету.

27. Прибора и љекарских ствари, као инштрумената, превојног материјала, термометара, мекхура за гед, каучук-платна за подзастирање и т. д. треба болница да има у довољној количини. Маге набавке ове врсте може управник болнице непосредно вршити, а за више треба да се обрати Министарству ун. дрџа, које ће наредити да се пошље из других болница, гдје има одвише таквих ствари, или одобрити да се са стране купе.

28. Од најештаја и канцеларијских ствари треба да се набавља колико је потребно. Слика П. В. Господара биће у амбуланцији. Економ ће набавити, ако је

могуће, за чување новца и рачуна једну маду гвоздену касу, као што је имају наши поштанско-телеграфски уреди.

29. Према броју болесника набавиће се довољно кривета, рубља, и одијела. Кошуља, гаћа, јакета, сукњава, дентуна, сламњача, навлака, лакших и тежих бјелена (фебета), љетњих и зимњих каубаница, пешкира, бјечави (чарапа) ваља да има вазда у толикој количини и резерви, како не би преобука и чистоћа од недостатака страдала.

30. Роба болничка праће се у болници ако има згоде и мјеста, или у вароши, ако буде боље и хигијенски обзирни то допусте. Кад се роба опере, прегледаће је служкиње болничке да је поправе и закрипе гдје треба.

31. Болница ће имати једну бању велику, једну полубању (до паса) као и по једну ручну и ножну бању, а по потреби и више.

32. Штедњак (шпархерд), котлова, пиваца, тањира, ложница, вилчупака, ножева, чаши и других разних кухинских ствари и судова треба болница да тако и у тој количини набави, колико би било потребно према броју чељуди у каквој добро уређеној задружној кући.

III. 0 ветеринарима.

1. Министарство ун. дјела имаће у своје подручју према потреби више дипломираних ветеринара (марвених љекара), који ће становити у велим варошима Кнежевине, гдје су највиши пазари и промет са стоком, дакле им је најудесније да врше периодична прегледања стоке, и да се шаљу по унутрашњости у случају какве сточне заразе.

Гдје нема ветеринара његову дужност вршиће по потреби мјестни окружни физикус.

2. У курсу рада марвеног љекара спада:

а) Чување народног гадинства од шпете, коју са собом доносе опустошавајуће сточне заразе (епизоотиче), предузимањем нужних ветеринарно-полцијских мјера, које су у тој цјели прописане, као и својим саветима и популарним поукама у свакој прилици.

б) Старање о поправци соја домаће стоке и о увођењу бољег (зоотехника). И напоследје

в) Разумно неговање и лијечење болесних гдла.

3) Ветеринар не смије се бавити лијечењем људи.

4) Марвени лекар сматра се као стручно лице у свему, што спада у ветеринарију. Његов је глав мјеродаван у питањима о томе, каква је сточна зараза, о мјерама које треба предузети да се зараза угуши, доброти или недостатцима каквог грда, да ли ваља или не ваља месо, што се на продају износи и т. д.

5. Кад се за рачун државе набављају или продају коњи, волови или друга стока, ту ће присуствовати и један ветеринар као вјештак.

6. Кад Министарство или окружено начелство шаље марвеног лекара по званичном послу ван мјеста живљења, плаћају му се трошкови на коња и храну. Ти трошкови износе 1 фиорин на растојање до једне уре; 2 фиор. по растојању од 1 до 2 уре; преко 2 уре рачуна се као један дан, и сваки дан плаћа се ветеринару по 4 фиорина. Ако је марвени лекар изастан ван мјеста становања у какав заражен крај или на граници, да ту врши дужност док се эпизоотија не угуши, он ће примати у име трошкова по $2\frac{1}{2}$ фиор. дневно.

7. Тако ће се исто рачунали кад ветеринар на приватан позив путује.

8. За паране (секцију) утицудог крупног грда, које се ваља званично наређује

при подорењу на какву заразну сточну болест, и за научно састављени протокол о томе, власт плаћа ветеринару фиорина 2. А за секцију ситног брзана и протокол 1 фиорин.

9. Кад погранична власт у суседној држави тражи лекарско увјерење о здрављу наше стокe, коју тровати туда извозе, ветеринар (а гдје овога нема, окр. лекар) прегледаће пажљиво редом сва грда. За преглед и издато увјерење узимаће: на коња 50 новч., на говече 10, а на бравче 2 новчића. То важи само за прегледање и извоз појединих глава или малих партија.

Без обзира на број грда укупно узимаће само 2 фиорина за средње стадо или целеп, а највише 3 фиор., и то, ако је број грда тако велики, да је ветеринар утрошио више труда и часова док је све прегледао. Ако ли се преглед врши над стадима и целепима изван мјеста живљења марвеног лекара, овај добија, поред 2 фиор још и подвоз и храну у напури или по чл. 6 ових правила. Свједоштва за ране врсте кожна, вууне и др. плаћа се по 1 фиор.

Ова такса важиће и у том случају, ако би се у коме крају Њежевинне појавила каква сточна болест као редња, па би власт наредила, да се врши марвено-лекар-

ски преглед при прегову стокe из заражених капетанија или нахија у незаражене. Такса се узимати не ће, ако ветеринар ту привремено станује и већ прима дијурну (чл. 6, тачка друга).

10. У мјесту становања марвени лекар дужан је бесплатно једном дневно обихи јавну клинику, и то у доба дана, када се највиши број грла покоље и месо продаји изложени.

11. За марвено-лекарске услуге, које се чине појединим сопственицима, плаћа се такса, од које се само признани сиромаси изузимају. За преглед болесног грла, претпис рецепта и савет власнику ветеринар у мјесту, гдје станује, узима 50 новчића, било то у стану првог или другог. За друго, треће и т. д. грло, по 30 н. За више преко 5 грла, визите се не наплаћују. Кад је операција главна ствар, и кад се за ну више плаћа, визита се не рачуна. За пуштање крви, за просијецање залнојених тукла, од веће животиње 50, од мање 30 н. За уважене катетра 1—2 фиор. За кадамље оспина на овце по 5 н. од комада. За разне друге операције: шетање рогова, сасијецање ушију, ампултацију репова, вађење зуба, утогрева трокара, накрештање сломљених костију и завоја и т. д. узимаше ветеринар, према тешкоћи случаја и упо-

преобљеним инструментима, што је правично по погодби с власником стокe. За штројење коња, говеди, свиња, јараца и овнова ветеринар може узети два пут више, него што узимљу по обичају вјешти људи у народу, шкочипрасипе, и др. за те послове.

12. Марвени лекар може да држи своју ручну апотеку или да се служи из мјестне варошке апотеке. Лијекови ће се издавати по ветеринарној такси, јевтинијој од обичне.

IV. Промиси

противу сточних зараза.

Да би се сачували од великих штења и губитака, кој народном благостању проузрокую заразне болести на живом магу (епизоотије), Министарство унутр. дјела прописује путке и одребе о овим сточним болестима:

- А.) Кривавици или травнику (антравесу.)
- В.) Мушавици и раселници.
- В.) Гутунару или ринији на коња, магарцима и козама.
- Г.) Губи или шоти на коњима и овцама.
- Д.) Крвастама или осницама на овама.
- Ђ.) Заразног занљаељу плућа говеди.

Ж.) Шанкерној зарази коња за
и рингод.

З.) Вјеслицу носа и других домаћих
животиња, и најпослије

И.) Говедој кути или чули, о којој
се поред општих наредба за горњих осам
сточних болести, излажу још нарочити
прописи.

А.) Крепавица или травник.

Не ријетко се чује да је у једном или
у другом селу томе и томе по имену кре-
пао во из јарка, крваз, овца и т. д. Бого-
ваго је прво 2—3 дана или у вече здраво
омрктло, а у јутру мртво осануто. Ту бо-
лест, која је најчешћа од свију сточних
зараза, народ зове *крепавицом*, *травником*
или *кротавијемом*. Марвени зекари дали
су јој име *анџих* или *felbitis carboiclosa*,
и спопада домаће животиње: краве, волове,
коње и овце, а ређе козе, маторице, свиње,
мазге и птице. Ако зараза брзо уђе у крв,
живиње падне као промом ударено, па у
дрхтању и с цијеном па носу и уста за не-
колико минута или часова утине (кре-
павица). У другим случајевима болест се
појављује у виду отпа и прознице и траје
од 2 до 7 дана. По некад је у говеди крваз
пролив, а у оваца крваз мохраћа. Травник
је исто што и крепавица, само што се при
њему показу на разним дијеловима тјела
на кожи, утима, језику, у грду, уз огњи-
штину, и неки распрострајени отопи или о-
транитене зворуре (карбункули), које поцрне
или се разгноје.

При парвању и разгледању утинутог
бравца, по меду и одераној кожи панутра
виде се покрпане црне тачке, као да су
буве упрекале. Слезина је увеличена, крпа
и црна као катран или чађ из симције.

Сви дијелови крепане или живе тра-
винаве сточе заразни су: крв, слуз, кожа,
вуна, папци, рогови, кости, месо, млијело
багета. Отров висп о стварима, што су са
болесном животињом у додиру стајале, као
што су посуђе, конопци, пића под ногама
и у јаслама, а и на трави, која је никада
онађе гдје је крепао брав или плитко био
закopan.

Зараза може прећи и на човјека и
тад се зове *змић* или *отак* *тришт*. Зато
се и препоручује да људи, који имају ране,
пукотине или гроботине по лицу и рукама,
не долазе у додир са таквом стожом: треба
своје лице чувати од бага и заграда, а руке
од увлачења у уста болесног говечета. У
нашим селима бива да се разболли сва по-
родина у једној кући, а то с тога, што су
прикљали и једи месо од травничявог бравца,
бијати да им не иде у штегу.

Чим утине какво траго од прострјела,
ваља га одмах закопати у јему два метра
дубоку, па озгор посути живим клаком
или ветру наложити. Свака ствар, која је
била при болесној животињи и на ној ваља
да се у вредој води и дукшији испарит, а
што много не врједи да се спаги. Делпина
се не смије ни за најкраће врјеме оставити
непокривена, на пр. сламом, лишћем или
дровцима, јер заразу могу пренијети пси
љупшепи, мачке, кокоши, муве и т. д.

Најстрожије се забрањује клати оболело грло, дерати кожу и носити у торбини какав унутрашњи орган, на пр. срце, а доктору с питањем: може ли се то месо јести и продавати? Тиме се зараза може на далеко разнјети.

Здраву стоку ваља одвајати од болесне и чуваће је друго лице, а не оно што надгледа болесна грла. Заражене стаје и торове треба одмах заговорити. Ако се просријед појави у више стаја или на пашишту, треба их све ставити под забрану (карантину). Све животиње, које су биле у додиру са болесним грлима, сматрају се као сумњиве, па ће се и на њих удрити карантина.

Закопаванье мршине, прање и чипћење ствари, дезинфектовање појата вршиће се како је речено на стр. 53—54. Чл. 7 и 8. Истом пошто прође *две недеље* од дана кад је оздравило или угинуло посведње грло, и кад је учињено прописано пријетривање, чипћење и дезинфекција, сматра се да је болест престала и динчуће се забрана.

В.) Муквица (устободљ) и расалица.

Од ове болести, која је у науци позната под именом *архте еризотисае*, разбољевају се не ријетко у једном или више сеља читава стада. Она се појављује на крушној рогастој стоци, овцама, козама, свињама, а ређе на коњима. На слузној марамници у устима животиње показују се ситни мјехурићи и гликови, који пуцају и

остављају за собом мале боље раннице, које се у тежким случајевима покрију неком бијелом или прљавом наваком. Уста су првена и запаљена, из њих тече слуз, стока не може од бокова да прима пићу за неколико дана на језик, већ тражи воду да се разхлади. Брзв врло ријетко угине, већ од бокова и глади јако измршава и почне се поправљати кад стане јести. У крвава кад год изасту се мјехурићи и повимену.

Обично поред устободље наста болест дође живиничегу више копита, међу папцима и народ је зове *тапчаником* или *расалицом*. На козама, овцама и свињама болест се појављује већином као расалица, а на говедима у обје форме.

Муквица је заразна, приљепљива болест. У неким епидемијама више излази на видљив устободљ, а у другим папчаник.

И у човјека истим начином могу заболјети уста, ако пије незварено млијеко од такве стоке, па и руке кад музу болесно виме.

Кад се у коме сељу појави ова болест треба ограничити мјешање стоке из истог или околних сеља са зараженим торовима или стајама и не пуштати болесно стадо на заједничка пасишта. Ако је зараза узела маха у читавим капеланијама, унутрашњи саобраћај може остати слободан, а саобраћај са другим капеланијама забрањен.

Млијеко од такве стоке ваља треба добро прокувати, ако се хоће да прави из њега сир и масло или да се срка. А да ли

се може јести и продавати такво месо, треба питати лекара

В.) Гутанар или рилја.

На коњима, магарицима и магарима појављује се заразна болест, коју наш народ називање гутанаром, сакалјом или рилјом. Она се може пренијети на козе, мачке и човјека, али не на свиње и говеда. Што најприје пада у очи кад се коњ разболи, то је слезано и гнојно течње из чибурница и раница у ноздрама, које изледају дрвенкасте и као запаљене (malleshimidas). Болест се респираторе на здриједо, гркљан, плућа, српну, суши се и даљу губи, подозриво је. По кожи изађу чворилци, туге и олењу зглјезде, које се распалађу и остаје за собом нечисте ране (malles fagelinosus, рилја). Прије су мислили да су то двије различне болести, али се доцније доказало да је то једна и иста болест.

Зараза се може пренијети додиром са стинама, ранама и свима одјељиванима из болесне животиње, угарима, покровицима, самаром, сламом и сијеном, што је у јаслама и под ногама. Исто тако устјајали и загуљив ваздух у појати, где је боловало живинче, може предати здравом трдо болест кад се унутра утпа.

Према овоме треба сваки, а особито кочијашки, који превозе блуде и робу на коњима, газде што дају коње под кирлију, и трговци по пазарима, да пазе на свако

и најмање течње из носа у своје стокке. Механиче и крчмари, који примлају кирлицке коње на преноћнице, не смију их пуштати у своје стаје ако је марва подозрива, него ће то одмах јавити својој полицајној власти.

Стоку, за коју колисија докаже да је заражена гутанаром, треба одмах убити, јер је развијен гутанар неизлечив. Ако је болест таче форме, као што то бива по некад при кожном гутанару, може се покушати да на сопствеников трошак и одговорност марвени лекар лијечи болесно трдо. Стока, што је била у једној штали са болесном животињом, мора се брижљиво прегледати, па и ако је на поглед здрава, држаће се 15 дана да се са здравом стокком не мјеша.

Власнике стокке, који не послужа наредбу власти, већ пушти болесно трдо или стокку, која је била у једној коноби и ограда с њиме, да се мјеша и пасе са тубом здравом марвом, глобиће се по увиђавности власти, а болесно трдо одмах ће се убити.

Лешине утинуле или збор гутанара убијене стокке уклањају се по пропису на стр. 53. Коњашари и слуге, што надгледају и чувају стокку заражену гутанаром, треба добро да пазе на себе: кроз сваку преболину, пуковину и раницу на рукама и лицу може ући отров у човјека; чувари не смију слуз из ноздрва брисати голим рукама; пазити да их коњ не задахне или по лицу и у очи не попреса; не смију лежати у стајама с болесним коњем; руке ће умивати

ваги ливсијом, а ношиво и постелне хаљине у врегој води испрати.

Појату, у којој је био гутунав коњ, треба од ђурета очистити, и под, ако није посалиран, треба новим пијеском дебеоо насути, зидове кљом обилегити и дуго провјетривати. Јасце и дрвене претраде ваља више пута врегом водом или дужијом опарити. Исто то треба учинити и са ударом, самаром, покровцем, уздом, коланом и свим што је било у додиру, а најситурније би било да се све то спаши.

Г.) Губа или шота на коњима и овцама.

Ова кожна болест долази највише на коње и овце, а може је бити и код других домаћих животиња. Ако се коњи не тимаре и овце нечисто држе, па дођу у додир са губавим грлом, у брзо се ошоглају или осврабају.

Приљепчивост долази од ситних ушница, што се голим оком не могу видјети и које се у кожу ушћу, те производе ситни сврбеж и чешање. На свему што је било у додиру са болесном стоком могу остати те ушнице, од свега може болест невидовно прионути. С тога је лако разумјети што једно шогаво грло цијело стадо зарази.

Коње се коњ огуба ваља да га одмах одвоји и да се обрати ради лијечења марвенном (ветеринару) или обичном љекару. За појате и ствари, што су биле у додиру са шогавим кљусетом, ради сигурности ваља урадити онако како је речено при гутунару у коња.

Коње што су били с шогавим коњем у заједници треба припазити и држати најмање 15 дана одвојено.

Исто тако и губаве овце треба лијечити, ако гвада њихов не води да их покоље. Игон губавог стада на пашу смије се дозволити само на 200 корачаји од пута и пашњака туђих здравих оваца.

Чим се појави у чијем тору зараза ваља то по окодини јавити. Куповина и продаја живе губаве стоке строго се забрањује.

Вуну и коже губавих оваца, јагњаци и овнова ваља вјетрити кроз 6 недеља на одјељеном мјесту. Племенски капетани неће дозволјавати сељаци да прије тог рока прода у варош такву вуну и коже.

Д.) Крaste или осипце на овцама.

То је акутна (оштра, брза) приљепчива болест, која се уз огњ и прозницу показује на кожи у виду узлића, чибуљца с прва, а послије прелазе у мјехуриће, згрње се и под прљавим корицама суше. Осипце могу бити код свију домаћих животиња, али су најчешће и најопасније код оваца.

Болест напада овце само једном у животу и кад је ова епизоотича онаке форме, учини велику пустош међу стадама. Зараза се може пренијети на много начина: козема, вуном стоке, што је од осипца утпудла, ђуретом, псима, мачкама, овчарским хаљинама и т. д. Најчешће развија се зараза кад се осипце разнорјављу: испарења

од зараженог стада разидазе се ваздухом на 30 метрова растојања, а кад има вјетра и на 200 и више.

Ако се на граници сусједне државе или у којој нахији у нас појаве овче оспине, одмах ваља заборанити увоз оваца, овчих можа и неопране вуне из заражених мјеста. Марвеним трговцима, за које се зна да су обилазили богата стада, не треба пуштати у своје овце да их бира и пица.

Оспинаво стадо треба одмах оправити и ставити под стражу, не смије се пуштати на заједничку испашу ни појила, вегови пси чувари не смију се мијешати са псима туђих здравих оваца. Из боног стада не смије се извести ниједно трго, осим ако власник хоће да за своју и својих потребу закоље здравог брва. Боглесне овце не смију се клати ни месо им јести.

Да би боловање у зараженим стадима што брже протекло, и кад издвајање боглесних брва од здравих не помаже, може власт наредити, да ветеринар или вјешт човек кајама сво стадо.

Кожу гинсаог брва заједно с лешном треба дубоко закопати или уништити којим прописаним начином. Вуну оспинавих оваца треба опрати и вјетрити 4 недеље прије но што се прода. Конобе и торове и све што је било у додиру с бравима треба очистити, као што је речено при до сад наведеним зараженим боглестима.

Ова епизогија може се сматрати као прекрћена, ако се за 6 недеља кад је последњи оспинави брав умиру или оздра-

вио, није појавило нових случајева разболјевања.

Б.) Заразно запаљење плућа у говеди.

У нас је народу ова болест готово непозната, значи да је у Црној Гори није никако или ријетко било. У другом свијету више је позната и у земљама, гдје она често вада, може чинити толика опустошења као и говећа куца.

Знаци су ове болести: на говецу примјетна се кратки и слаби кашаљ, с почетка само јутром при изгону из тора или стаје и при појењу, а доцније кашаљ постаје чест и јак тако да говедо при томе савија хрват, и шију олетне. Тако траје од 2 до 6 недеља. Доцније дође задуха, дака на кожи изгуби сјај, говедо изгуби волу на сијено и мршави. Загљем дође велики отањ, уши и рогови торе, преживиње престане, дисање тешко, стока стана, једва се држи на ногама, из носа јој и очју точи тној, тубух се наду и продија навали. Више од половине боглесних трга утину.

Кад се у коме мјесту појави заразно запаљење плућа на говедима, треба забранити сточни саобраћај, према опасности, са вином или мањом струготости. Здрава стока пуштаће се само на пасишта, која нијесу близу заражених мјеста, а сточни се пазари могу држати само на 3 уре далеко.

Употреба коже убијеног или кренаног говецета може се дозволити, но треба је најприје дезинфектовати (љекарски очистити). И месо такво може се у зараженим

мјестима добро прокувано или пропечено јести, али бијела утробина (глуђа) ваља да се углони на безопасан начин.

У појате, гдје је било боно говедо, пошто се очисте и пројетре, може се утнати здравца стока истом послје 6 недеља.

Ж.) Шангерна зараза коња за пригод.

Ова болест појављује се у ждрџибеца и кобила на подним органима у форми катарџа, отока и гучења слузене или гнојаве житкости. Кад је болест дуготрајна на разним мјестима тијела, на шици, плећима, по прсима, грбуху и сашима изађу неке поткожане гучице и чворови. У кобила по некад и више отече, а задње ноге једва се вуку или сасвим узму (параличу).

Зараза се преноси спаривањем од једног парипчета на друго. С тога се забрањује пуштати болесног коња на опасивање кобиле, и ко не жели и не може да дозове ветеринара ради правилног лијечења, најбоље је да ждрџица уштрочи.

З.) Вјеснило или манилот насеа и других домаћих животиња.

Вјеснило спопада првобитно псе, лисце и вукове, а ријетко мачке. Не само уједом болест прелази на друге домаће животиње и човјека, него и лизањем, багом и крвљу, која би са помамане животиње пада на пукотине по кожи или на њекну

сугану марамичу. Пошто манили псе или дивљи звијер уједе здраву животињу и док ова побјесни прође различно вријеме: у паса од 3 до 6 недеља; у мачака од 2 до 4 недеље; у коња рок се колеба између 15 дана и 3 месеца; у рогате марве између 9 дана и много месеци; у коза и оваца обично од 2 до 4 недеље, а у свиња још више. У човјека између 2 до 8 недеља, ријетко познате.

Бекари различиту обично двије форме бјеснига: бурну и мирну (паразитичну). Прије но што ће песо побјеснити, оно постаје ђудљиво: час весело и умилљато, а час опет тужно, често мијења мјесто, не узима своју обичну храну, већ тражи дрвље, перје, гламу. Затим кроз 2—3 дана дође право бјеснило и то у виду настула. Најдљивнији су знаци бјеснига: бјеганье од куће и трчање по околним, промукао глас и неододљива наклоност да уједа све што му је на путу. Тако траје 3—4 дана, и ако ко то песо за то вријеме не убије, настули попуте: очи мутне, језик исплажен, реп виши непомично, задњи труп једва се вуче или је сасвим узет, спрашно мршавило. При мирној форми бјеснига псе не бјежи, не уједа, миран је и жалостан.

Болест не траје никад више од 10 дана, оздрављања нема.

Псе и друге животиње, на којима се покажу неки знаци бјеснига, дужан је власник да свезане приввори и јави власти, или одмах да их убије.

Мјестна власт кад дозна да се по околним свита каква бијесна животиња

(пас, вулк, лисица, мачка) дужан је одмах наредити потјеру за њом.

Домаћа животиња, за коју се зна да је уједена бијесном или подозривом животином, држаће се под надзором, и то коњи и говеда четри, а друга ситна стока три мјесеца.

Дешине од бјеснига утинуле или убијене животиње, пошто им се кожа у најкрат распара, закопаће се дубоко у земљу. Ради дезинфекције мјеста, тује је лекара побјеснела животиња, посућа и других ствари, које су биле у додиру с њоме или њеним багама, учиниће се онако, као што је речено при другим приљепчивим сточним болестима.

II.) Куга или чума рогате марије.

То је врло приљепчива прозничава болест, која брзим таманењем живог блага народу највећу несрећу наноси. Спопада највише говеда, зато се у неким мјестима и зове *Говедом кугом*, али се она развија и у коза и оваца, но много блажије.

Ради угушења у клици куге од највеће је важности да се лекарски распозна први случај разболјевања на говечету. Чумна зараза налази се у издиганом ваздуху, у испарењима коже, у крви и свима житкастима болесног грла, у млеку, кози, роговима, папима и ђубрету. Исто тако преноси се различним посуђем, ђудма, пшима и т. д. а било је случајева да се стока заразила ђубретом животиње, на којој је куга била, које се зими замрзало а у

прољеће откранило. Из тога се види да је говећа куга страшно заразна. На основу дугогодишњег посматрања узима се да на слободном ваздуху, кад није вјетра, зараза не иде даље од 30 коракаји у наоколо.

Кад се животиња окужила знаци болести показу се у 5—6 дана. Први знаци почињу са јекњом и отњем; новеседе и малаксаде животиње у појали стоје далеко од јасада, а изгнате на пацу једва се на ногама држе, заостају иза стада или тумарају, ричу и боду роговима. Поглота коже није поједната на ушима, на корјену рогова, њушки, трубуху и т. д. и често се мијења. Краве музаре устукну с млијеком или сасвим пресуше, а егузана марамца на ерамним дијеловима и устима изгледа као отечена и рањава. Животиње примећу пићу мало или никако, презивати престану и све траже воду. У 2—3 дана прознича постане јача, а дисање јакко убрзано. Из очију теку сузе, а из првених ноздара слугзаво-гнојаве баге. Болесна стока почне кашључати, стечасти и обазирати се на свој надувени трубух и утнути хрват, — појаве се знаци страдања пријева: багета је у почетку као кашлица, заглим житка, а често с крваљу помјешана и јакко смрдли. Против иде с натезањем и боловима при растањеним задњим ногама или дежећи, по некад по мало али врло често из лабавог и отеченог тужњет пријева. Стоене краве обично се изјалове. Животиње страшно омршаве, длака изгуби сјај, очи утудну, поглед жалостив. Слабост бива све виша, стока се већ не држи на ногама, но лежи

с главом загнутом нагљећи, по некад шир-
туће зубима и тресе тијелом, ноге охладне
и животиња крепа између 4 до 8 дана
након појаве првих знакова болести.

Ријетко се могу видјети сви ови знаци
на једном и истом грду, већином се поја-
вљују једни на овом, а други на оном. Али
јачо се сви ови знаци показују једновремено
на истом грду, велика је сумња на говеђу
куту, и одмах ваља власти пријавити.

На кратко почетак говеђе куте бива
с овим суштаственим знацима: *дрозничавост,*
умати се или сасвим престане давати мли-
јека, животиње мање једу или престану
јести и преживати, крвници испрекидају
кашаљ, особите измјене на слузној мари-
маци срчаног уда (у крвава), уста и но-
здара.

У случајевима гдје наступа оздравља-
ње, сви знаци болести губе се мало по
мало: прозрина и пролив престане, дође
воља за јело и т. д. За руску расу говеди
по путарима, за влашку, србијанску и
мађарску расу зна се да дашње преносе
болест и да од њих оздравља близу 50%^{0/0}
а од осталих свјетских раса једва 5—10%^{0/0}.

Ова сретства, што су ради лијечења
употребљивања, једнака су, т. ј. нема вајде
ни од једног. С тога је готово у свима
државама у Европи законом забрањено ли-
јечити говеђу куту, а нарешно да се свако
болесно и сумњиво грдо одмах убије, јер
је то најбољи и по народно гледиштво
најјевљивији начин да се болест угуши.

Вегетарино-полипајне мјере против сточних зараза у опште

§. 1.

Да би се заравна болест могла одмах
у почетку распознавати и брзо угушити, сва-
ки власник, чобанџи, а и сваки приватан
пошлени човјек, — кад опази на својој или
туђој стоци неку од поменутих сточних
болести, коју позна по своје лично иску-
ству или на основу горњег описивања, —
дужни су да одмах јаве, сами или преко
кмета, своје капетану или (Одружном на-
челству (суду), који ће телеграфом јавити
ствар Министру унутр. дјела.

§. 2.

Болесно ће грдо издвојити и чувати
на особитом мјесту, да не буде опасно за
другу сточу.

§. 3.

То јављање и издвајање наглаже се
и онда, кад се за једну недјељу дана на
једном пасишту, у једној стаји или топу,
разболе ½—3 грда од какве непознате болес-
ти са једнаким знацима.

§. 4.

При транспорима сточе гађама или
претону врдова сухим, за случајеве болести

јављаће се најближем капетану или окружном начелству.

§. 5.

Министарство унутр. дјела послаће једног државног ветеринара или најближег окр. љекара на лице мјеста. Љекар или ветеринар заједно са сеоским старјешином, као *кожисца ради заразе*, испитаће каква је то болест, узроке појаве и ширења, па наредити све што треба да се угуши болест.

§. 6.

Ако по мишљењу државног ветеринара, ради тога да се докаже да је та сточна болест приветлива, треба да се какво сумњиво грло распара, а нема под руком лешине, окр. начелство може наредити да се једно сумњиво грло закоље. У случају да се нађе да убијено грло није болесно од заразне болести, накнадно се из државне касе овозико, колико је оно вриједно, с одбитком вриједности оног, што је власник за се употребио од загнаног живогчета.

§. 7.

Кад се појави и док траје опасност од сточне заразе, наређују се ове ветеринарнополицайне мјере у опште:

1. Издавање здраве стоке од заражене, и то тако, да здрава стока изађе из

појате или тора гдје год на чистину, а заражена грла нех остану гдје су се затекла, па се ставе под стражу. У љетње доба и кад је топло, може се здрава стока држати напољу на отвореном ваздуху.

2. Ако у каквом селу или капетанији влада каква заразна болест у више кућа, стаја и торова, па да би се распросиривање незинно ограничило, могу се подићнути или изабрати особите појате и торови (кузна смјештаја), у које ће се смјештати сва заражена грла из тог краја. Затим ће се поставити особити чобани и чувари, који се не смју мијешати са мјестним становништвом, и који ће назити болесна грла, а по упутству ветеринара и лијечити их у тим загонима.

3. Ова стока, што је била у заједници са зараженом, сматра се као сумњива, и ако можда изгледа да је здрава. С тога ће се и ова стока из загнати напоље, ако је лијепо вријеме и то у крдовима од 5 до 10 глава. Или ће се смјештити у особите загоне (појате за конгумацију), који ће бити далеко од кухних смјештаја. И ова сумњива стока имаће своје особите хранилице и чуваре, па чим се још које грло разболи, они ће га издвојити и полагати међу болесна грла у кухну појату.

Појате и торове, из којих је пазгла

болесна и сумњива стока, ваља по правилима очисти и дезинфектовати као и бубре и све отпадне —, као што се ниже прописује.

Гдје због оскудне одјелител заклона или простора није могуће да се болесна стока од здраве одвоји, треба једну од друге бар у једној истој нојати толико одмакнути, да немају никакво додира, и старати се да се то провјетривањем и чистоћом колико толико надокнади.

4. Забрањује се продавање болесне стокетрговцима, који нијесу из истог села и краја, гдје влада зараза. Забрања продаје из заражених торова и појата, као и из заражених крајева, постојаће све докде траје болест. По у самом мјесту заразе допушта се продаја и кгање сумњивог или таквог грда, које показује прве знаке болести. Јер се раним кгањем болест вјеровјатно угушује, а једења меса од таког жиничета није шкодљиво, особито кад се добро прокува или пропече. Али се ни у каквом случају не смије дозволити продаја и кгање стоке, на којој је развијен или само почиње истрике у ма којој форми.

5. У мјестима, гдје се заразна болест појавила, забрањују се заједничка појата и пасишта. Не само што се грда, која су већ болесна, морају чувати под затвором, него

и привидно здрава и сумњива стока, не смије се гонити заједничким друмом на општинску воду и испашу. Кмет и капетан одређиће власнику заражене или сумњиве стоке мјесто, гдје ће пастити и појити своје живце.

Забрањиће се слободно трчкарање паца, праседи и домаће пернате живине.

6. У мјестима, гдје влада сточна зараза, и на три уре унаоколо, не смију се држати никакво сточни пазари. Исто се тако не смију за сво то вријеме домаћини са својом стоком пресељавати одатле.

7. Кад болесно грло утине или га због заразе убију, лешину ваља слагити или, што је лакше, у земљу закопати. Ради закопавања изабере се закониито мјесто, гдје стока ријетко долази, и начини рупа за стрвину, 2 метра дубока. Лешину ће донијети (а не смије се влачити) чељад из заражене авлције, бацити у јаму, неколико пута коку у накрет испресјецати и затијем посути неташеним кгаком, катраном или веком количином пепела. Најпослије бацити се за лешином удрљана стама, крвава земља, заражено бубре из појате и други оглавити, испуни јама земљом и прашином набјде, па трњем и камењем покрије, да не би пси и лисце стрвину развукали и заразу разнијесли

8. Чим се из конобе или појате угледне болесна и сумњива грла почиње чишћење и дезинфектовање носилаца заразе. Ђубре се занесе и закопа заједно са стругином или обашка да труне дуго вријеме. Прозори, рупе на дувару и врата широм се отворе ради провјетривања за неколико дана. Под, ако је од штипа и стар, ваља бацити на вагру, а нов остругати и јаким кључалки цијењом опрати. Земљу испод оваког пода или ако нема патоса, већ плоче или сама земља, треба откопати све докле је мокро, те плоче вређом цијењом прелити, а под новом пражном набити. Камене и дрвене дуварове остругати, линсијом опрати и кљаклом објегити.

У ве што је било у додиру са зараженим грлом ваља брижљиво очистити. Данпе и другу творањарију накалипити; сијено, простирку, покровце, узге, ударе, дрвено посуђе и т. д. ако се не може дугом кувањем у цијењи дезинфектовати, треба немигосудно сагорјети исто као и старе плетере и јасле у стајама. Заражено ђубре са исконаном земљом под њим најприје ће се сагорјети, а остатак обашка зарити.

Ветеринарно-поллицјине мјере против говеђе куће.

1. Мјере док не постоји отаџност уноса болести у нашу државу.

§. 1.

Кад се у сусједној држави појави говеђа кућа, Министар унутр. дјела одмах наређује да се из заражених крајева те државе не смију увозити:

- а) Говеда и други преживари, било у живом или мртвом стању.
- б) Сви сухи и пријесни дијелови, опалги, сировине, (коже, опанци и т. д.) од тих преживара.

Од тога се изузимају варено млијеко, сир, скоруп, растопљено сало; заштитом вунена, ако је на прудоцима или у творањима опрана, сунчана, па у вреће и баге сјакована.

в) Стама, сијено, виш, сточна простирка, ђубре.

г) Воговска запрета, јармови, тељизи, употребљавани прибор из појате, амони, стара обућа, крпе и продаји намијењене ношене хаљине.

Сијено, сламу, чиме су сјаковане разне ствари, јабучке, крушке и т. д. из оужених предјела, чим роба стигне на одра-

ђено мјесто, ваља одмах спалити, и то под призором полицијне власти.

Као окупен или заражен предјед рачуна се крут на даљину 20 километара од зараженог мјеста свуд у наоколо.

§. 2.

Ако ли од те забране много страда промет и интереси појединца, а говеђа кута није близу наше границе, Министар унутр. дјела може, по предлогу наше пограничне власти, одредити извјесну углавну станицу на граници, на којој ће за сво то вријеме вршити контролу увоза наш званичан ветеринар или друго какво вјешто и заклето лице, на било да стока издржи карантину или одмах да се преко границе пусти. Подробности о овоме, као и о олакшицама у саобраћају, објасниће се вазда особитим министарским расписом.

§. 3.

Ако ли се говеђа кута у сусједној држави јако приближи нашој граници, грађаница ће се затворити и то ако је потребно и војничким кордоном, не само за стоку и предмете, што су побројани у §. 1., него и за лица, о којима се зна да су била у зараженим крајевима или да су долазила у додир са окупљеном стоком.

Таква лица морају се по правилима

дезинфектовати прије но се пусте у нашу границу.

§. 4.

У случају да се говеђа кума приближи на 20 километара к Црној Гори, и да би се стагло на пут кријумчарењу (контрабанди), власт ће наредити да се у капетанијама, којима пријети опасност од пограничне заразе, воде тачни спискови (катастер) о бројном стању и здрављу говеди, коза и оваца по свима општинама.

II. Море кад је говеђа кума у нашој земљи.

§. 5.

Да би се стагло на пут ширењу говеђе куте, кад је она већ у нашој држави, осим онога што је наредено у §. §. 1—7 о заштити против сточних зараза у опште, наредитиће се још ово :

а) Власник треба да се својски стара о правилној храни, појену и уредном заклању своје животиње.

б) Прегледаће се месо, што се продаје, и у варошима и у селима.

в) Подвргнуће се бољем надзору куповање и продавање живог мала по пазарима, присмотру оних лица, која се тиме занимају, и строгом прегледању крдова и цедела, што се гоне сухим или водним путем.

г) Месари не смију сточу за кладање држати заједно са сточком, што је за приплод и домазлук.

д) Нико не смије новокупљено грло без питања кмета и села на општинску пашу изагнати.

§. 6.

Кад се званично прогласи да се кута у земљи појавила, свак је обавезан да одмах јави кмету или капетану, чим на стоци својој или туђој примјети знаке какве унутрашње болести.

§. 7.

Капетан ће, чим сазна за какав случај болести или дисевања, који је подзрив на говеђу куту, и прије, него што јави вишој власти и прими наредбу, одмах наредити:

а) Да се обзнани свима околиним селима и каква ће кога казна постићи, ако не јавља и не врши наредбе.

б) Да се затвори тор или стаја, у ком се случај појавио.

в) Да се заборани нагон на пашу.

§. 8.

Окружно начелство или Министар ун. дјела изаглаше на лице мјеста ветеринара или кол окружног љекара заједно са

једним својим чиновником, који ће, као комисија ради заразе, опцијенити каква је то болест и како је постала. Ако се сумња кута, комисија ће предузети парање утинулог или нарочито убијеног грла ради констатованья.

§. 9.

И ако се парањем не докаже, него се остане при престој сумњи говеђе куте, комисија ће до даље наредбе заповиједити, да се одрже у снази мјере, које се односе на заштитаванье убијених или утинулих кувањих грла, на пописе бројног стања и здравља преживљара, на издвајање и надзор подозривих животиња. Забрањене се да се из затвореног тора или појате не смију никуд износити слама, сијено, лъева, ђубре. И наредбиће се најстрожије да је и даље свак обавезан пријављивати власти за сваки случај болести или пада сточног.

§. 10.

А кад се извјешајем комисије докаже да је то допста говеђа кута, наредбиће се за заразкени тор, двориште или стају ово:

а) У присуству комисије поубијаће се не само зачумљена говеда, него и сва она грла, која су с њима у посредном или непосредном додиру била. То ће се исто урадити и с малим бројем коза и оваца, а виша

стада подјемље се у мање крдове и остати 20 дана под надзором.

б) Сва грда, која су усљед куће утнудла или поубијана, закопаће се на особином мјесту у јаме 2 метра дубоке, како је речено у § 7. чл. 7. (стр. 53.) о заштити против сточних зараза у опште. Стривинске јаме неће се смјети за дуго година, а без дозволе власти, никакво откопавати.

в) Месо грда, које је као сумњиво убијено, а лекарским прегледом као здраво нађено, моћи ће се по дозволи комисије потрошити само у том, а не ван тога мјеста. Коже таквих здравих грда моћи ће се под надзором одмах у тајачницу послати, у кључни цијељ метнути и тако дезинфектоване употребити.

г) Са изузетком оваког случаја, у свима другим кожа ће се унакрст испресјецати и заједно с лешином закопати.

д) Дворишта, у којима је било заражене стокe, или се находе сумњиве животиње, чуваће се под јаким струјком и означити написом на табли: „говeђа кућа.“ Без дозволе комисије не смје се никакав предмет из зараженог дворишта изнијети. Исто тако не може нико ни ући, ни из дворишта изаћи без дозволе и упућства везаница. Сви, мачке и живеж поватрараће се, а

ако се доцније нађу да трчарају, поубијаће се.

е) Ако се говеђа кућа појави на паробродима и трајалкулама, које морем стоку превозе, ваља одмах испрати такозвану карантинску заставу.

ж) Торови, авије, конобе, у којима је била кујна или сумњива стока, и све ствари, као и хаљине музичња и чобана, што су са њом били у додиру, очистиће се и дезинфектовати, како је прописано на стр. 54. и то ако је могуће под стручним надзором.

§. 11.

Ако је цијело село или мјесто говеђом кућом заражено, наредиће се, да се оно затвори. Становницима тога мјеста строго се забрањује или у сусједна незаражена села, долазити с њима на пазаре, слати дијету у школу или посјећивати цркву ван свог окужаног мјеста. Стражу ће чувати војници из оближњих батаљона, а Министар ун. дјела, по потреби, послаће и више ветеринара или лекара да се бодест што брже угуши.

§. 12.

Све ветеринарно-политичне мјере, што су предузете против говеђе куће, губе снагу кад се званично огласи да је зарава прекрћена.

Кад прођу 20 дана пошто је утинуло или убијено посљедње грло због сумње на заразу, а од тога времена није било нових случајева, а уз то ако је упињена прописана дезинфекција, сматраће се и огласити да је говеђе куте нестало.

§. 13.

Кад се при извршавању ових прописа по наредби комисије поубија заражена или подозрива стока, накнадниће се властнику из државне касе онолико, колико убијена грда вриједи по процјени добрих људи.

Право на накнаду губи града, ако је он крив што је говеђа кута унесена, или кад је криво и није власти јављао разболјена своје стокe.

V. Санитетска служба у приморским лукама.

По члану XXXIX берлинског уговора Дрна Гора, уз уступање Бара и приморске области, примила је на се обавезу, да увјоји поморске законе, који важе за Далмацију.

У интересу добрих сусједних околнаја, унапређења трговине и заједничке одбране од унашања зараза на људима и стоци, наша влада дага је исто устројство нашој поморској управи, као секцији министарства ун. дјела, и подигла два дучко-санитарна капетанства, у Бару и Утпину, који се

састоје из прописаног броја персонала, и у сваку придржавају закона и наредба изда-них од стране ц. к. Министарства трговине и поморске управе у Тријесту. Управа ова усљед тога издага је циркулар 2—14 марта 1880 г., да се за провентуације (што долази) из приморских лука укида оно ујерење конзулата ма које хришћанске силе, што се по §. 50. регламента обавезно тражи, него да је довољан и здравствени пасош, који парабродима приморске дучко-санитетске власти издају.

Дјелокрут санитарске-приватништних капетанстава обухвата:

а) Надзиравање над приморском обадом у одређеном опсегу, помоћу народног службеног персонала, који се налази у мјесту становања уреда, а нешто помоћу стражара у чалцима, (експозитуре) разређених на згодне тачке.

б) Надзор над тим персоналом и експозитурима.

в) Поступање са дабама, (паробродима, бродовима, трабакулама) што улазе у пристан са слободним санитарним пасошем (ратенте њета).

г) Санитетско-службени надзор и поступак са дабама, што пристају у луку са чистим санитарним пасошем (ратенте нета), т. ј. ако оне по послојетним прописима о

карантину (контуманцу) нијесу обавезане да робу исповаре и ако нема у мјесту лаварет, у који би се упутиле.

д) Издавање санитарних пасоша свима лабама, што одједре из мјестне луке.

е) Поднашање предлога, који се односе на унашређење санитарских закона и свију поморских установа.

ж) Старање у опште да се тачно извршују санитарски прописи и суђење у првој инстанцији иступницима против ових прописа у своје подручју.

з) Отправљање свију послова, што су им повјерени на основу особитих прописа, или који ће им се доцније одредити, (сложена упутства, личко-санитарска полиција, програм испита за чиновничку и твардијанску службу, карантинске таблице и т. д.) У пристаништима, гдје није вараотити лекар постављен векарске послове врши мјестни окружни физикус.

За увозне и извозне транспортне стовке, сточних сировина и отпадака по мору, као и за дезинфекцију, важе прописи, што је Кв. Црног. Министарство ун. дједа издадо за заштитиу против сточних зараза на суху.

(Законске наредбе о санитарском прегледу и дезинфекцији лаба, лица, робе и т. д. што долазе из подзорних земаља, и модалитетима издавања карантинна одно-

се се на људске заразне болести : *источни кул, жуту грозницу и колери*, и изложени су на стр. 44—133 „Зборника закона и наредба о санитарској служби аустроипрског и далматинског приморја.“ Ако се на лаби, која доједри, набе случај *острца или тјегаог тифуса*, болесник се искрца у мјесту и изолеше, а лаба по правилима Дезинфекције, па јој се даде „слободна практика“.)

Министарска наредба

о уређењу цетинске апотеке.

С погледом на то што овдје у нас тражења медицинске помоћи расте све више и више и сваки се даном осјећа све јаче потреба свјежих, чистих и добро зготовљених лијекова, дакле апотеке организоване на научним основама; узевши даље у обзир дашњу администрацију апотеке и простије одношаје, Министарство унутрашњих дјела одузима нашој овдашњој чиновнички значај „државне“ апотеке, уступа је у приватну својину и прописује ова правила:

1, Право отварања и држања апотеке даје се само лицу, које има универзитетску диплому провизора или магистра фармације, а при том освједочи да је у раду тачан и приљекан и добродо вљадана. Он је, поред доброг вљадана, дужан често испитивати и оцјењивати добар или рђав квалитет свију дрогерија, фармацевтичких и хемијских препарата, све, а особито јаке лијекове по потреби хемички анализирати, а неке медикаменте по формулама фармакопеје у самој апотеци израђивати, а не све на вјеру са стране набављати.

2, У току двије године концесионер

Дужан је лекар у најнужнијој размјери, саградити или најмити нарочиту кућу за апотеку, која би имала по потреби потребна одјељења: офшину (дућан), лабораторијум, камару за материјал, таван и подрум.

3, Апотеку ваља снабјети свима нужним справама и приборима у помештним локалитима. У офшину довољан број ормана, полица, фијока, добре кавоше бола и порцеланских судова, тегага са ратоветним утореним натписима на латинском језику; затијем апотекарских мјера, великих и малих вага, пилулинских машина и т. д. Да су лијекови тако разређени, да се лако могу наћи; да се обавица држе лијекови, који би свој мирис могли другим лијековима предати. У лабораторији мора бити, поред потребних ствари за инфузе, декокте, инфузије, магнакирање и т. д., и један апарат парни за дистилисање и разхлађивање, један осталг постављен мрамором, један сандук под кључем за оне хемијске реакције и препарате, за које то фармакопеја прописује. У опште лијекови се морају држати у судовима равне врсте и локалитима равне температуре, како прописује фармацевтичка вјештина, да се не кваре. Кондисионер је вољан имати пред очима прописе о уређењу апотека ма које модерне државе.

4, Према потреби и стеченом иску-

ству апотекар набавиће довољну количину оних лијекова, што су означени у аустријској фармакопеји, којом ће се и наши лекари служити до даље наредбе. Осим тога апотекар је дужан за најкраће вријеме набавити све лијекове, које наука као нове препоручује и лекари их затраже. Само се са знањем и стручним одобрењем наших лекара могу набављати и продавати специјалитети, које публика по свом обичају или рекламама у новинама из апотеке тражи. Апотека је обавезана имати ваада: равних бола и судова, у којима се публици лијекови издају, калитира равних од каучука, равних шприцева (бригаглица) вјештачких сисаљака за дојење, дјетског брашна Нестле, бандажка за киле, минералних вода и т. п. — једном ријечи свега, што се у уређеним сјетским апотекама продаје.

5, Такозвани херојски лијекови морају се чувати у одвојеним орманима под кључем, које мора сам апотекар држати. Нему је дужност да лекарске рецепте, у којима има ових медициналних материја сам прегледа и парабује, а само ствари обичне, мање, индиферентне да парабује његов практикант (осим ако би узео дипломисаног апотекарског помоћника). За јаке лијекове мора апотека имати нарочите судове са утореним натпи-

сима, а за наркотичне траве нарочите фирме.

6, Лијекови, који у мањој количини имају силно дјелство, а особито они, који у фармакопеји и такси имају пред собом знак крста (+), издају се само на потпис овлашћеног лекара или ветеринара. А они пак, што се по другим државама дају без рецепта, и који имају благо или невино дјелство, као уље од рипина, така Јаханта, уље и шпирт од камфора, траве и лијекови за спољну употребу и т. д. даваће се и у нас по простом захтјеву муштерија. Зготовљени инфузи, декокти, сложени прапкови не смију се држати.

7, Апотекар не смије пред лицима, која су по лијек дошла, чинити никакве приједбе о рецепту, о лекару, који га је прописао, нити се пуштати у обраћања о болестима, при којима се дају такви медицински коментии.

8, Апотекар ће се при спрљавању лијекова вазда тачно и савјесно придржавати прописа лекареког. Ако се рецепт не може да прочита, ако се сумња да је лекар погрешно у дози медикамената, које могу штету здрављу нанјети, као што су јака нагосица, сретства на блување, силни пургаливи, и т. д. апотекар ће, прије но

што зготови лијек, учинили ординирајућем лекару приједбу на уобичајени начин.

9, Апотекар је дужан да на захтјев покаже лекару сваки лијек у апотеци и да га увјери о свјекости и добром квалитету истог.

10, Апотека је дужна држати:

а) Нумерисани дневник рецепата е таксирањем, који ће му у случају спора за вересију служити као доказ пред судом (оригинални рецепти исто чувају се);

б) Протокол лекарија и ствари, које треба наставити, и

в) Дневник ручне продаје.

11, Ако ли апотекар не држи своју апотеку уредно, лијекове не набавља и не прави по пропису фармакопеје, продаје нечисте и покварене лијекове, не издаје у свако доба дана и ноћи, чини погрешке у издавању лијекова, наглађује их преко прописане преговорске апотекарске таксе, лекарије мање или више издана по што гласи рецепт, — опоменуће се званично први пут, други пут казнити са 50 фор. глоба. Ако се оваке неуредности догоде три пут у години, одузеће му се концесија.

12, Почем се више операције у шињалу вазда чине при помоћи више рука, апотекар је дужан на позив управника пре-

тинске болнице одмах доћи да што помогне, докле би наше новчане прилике дозволиле да се плаћа још један (секундо) љекар.

13, Апотекар се, ако има поузданог помоћника, на коме би могао оставити апотеку, може за који дан са Цепља удаљити или добити дуже отсуство само са знањем и одобрењем двојне пет. љекара, личног Б. В. Књаза и управника санитета.

14, Министар унутрашњих послова може наредити, кад год нађе за потребно да се прегледа рад и мерикалентни петивске апотеке, а периодична ревизија вршиће се сваке три године.

15. Ова правила, важиће и за самосталне апотеке, које би се отвориле у току времена по унутрашњости наше огадбине.

Ова наредба ступа у снагу 1-ог Октобра 1891. године.

Петине, 20 Септембра 1891 г.

Број 804.

Председник државног савјета
Министар унутр. дјела

Возко Петровић с. р.

Н а р е д б а

о пекарницама и јавној продаји хљеба.

У интересу народног здравља Министарство унутрашњих дјела издаје ову санитарско-политичну наредбу о уређењу хљебарница, печењу и слободној продаји хљеба:

1. Занатлија, који држи пећ за израду и јавну продају хљеба, мора имати удесан локвал, у коме има довољно свјетлости, чиста ваздуха и простора за пекарски прибор, као и одјељну камару за спавање слугу. Сама фурнира, тезга, вање, амбар за брашно, судови за воду, — све то мора бити у добром стању и у највећој чистоћи. Радници да се дијело држе, да су чисто обучени, не смију дијетати и спавати у амуркуду, нити своје ствари ту остављати, већ у својој камари. Ко би нову пећ саградио, не смије је отворити док је не прегледа и одобри надлежни капетан с местним љекаром.

2. Пшенично брашно, које пекар набавља, треба да је из сухог и чистог зрна самљевено. Не смије на влагу и плесан заударати, нити на језику да трене; кад се у шаку стисне и отвори, брашно ваља да се разиђе у прашину, а не да на длану остане као слијепљено. У брашну

свију врста и нумера не смије бити никакве примјесе, било минералне или кавве билдне.

3. Почем добрина хљеда зависи не само од каквоће брашна, него исто од врсте квасца и начина израде, пекар треба да у свој посао уложи труда, времена и добре воље, а не да израда иде на брзу руку. Бијели хљеб готови се с пивним квасцом. Ако се овај не може набавити, може се тјесто дијело заквасити и другим начином и правилима, које пекар — занатлија ваља и мора да зна, а и свака добра домаћица умије. Печен хљеб треба да има ова својства: горња површина да је дијело набубрела, кора од средине да није одвојена; кад се разломити или расијече средина показује правилну шупљикавост, издије пријатан ароматичан мирис и пријатан укус. Не смије на руку бити тежак, имати у себи неумијешене тјестале гломучнице, не смије бити кнејес, у устима грк, ни бљутав; ваља да буде гибак, еластичан, а не да од прилике претом руца остане. Од 100 кила доброт брашна не треба да изађе више од 125 до 130 кила добро испеченог хљеба.

Означена продајним мјера у декаграма, вила контролисаће се пошто се хљеб охлади, и фалшика не смије прећи низад преко 5 грама у дугачком или округлом малом или великом хљебу.

Мрки (шкуру) хљеб јевпнијих нумера од изванградског брашна, или из наше домаће пшенице мора исто тако имати, према својој природи и могућности, сва својства добро уквашеног, натрвеног и лијепо испеченог хљеба.

Хљеб, који не одговара овоме пропису, не смију ни пекари у својим дућанима, ни жене са села на пјаци продавати. Рђав хљеб одузеће се сопственику и поред гоља глобити са 2 фиорина за сваку дневну неисправну партију. Ко се трипут у мјесецу казни забраниће му се сасвим радња.

У мјестима и дућанима, гдје се хљеб од руметина (кукуруза) продаје, чиниће се исто тако строго и правична санитарно-полцијна контрола.

Ова штампана наредба мора се налагати на дувару прилијепљена у свакој пећи на Петинџу и по унутрашњости.

Препоручује се варошким и општинским управама по мјестима, гдје постоји јавна продаја хљеба, да строго паже на вршење ове наредбе.

Петинџе, 6 октобра 1890 год.

Број 1013.

За Министра ум. дјела

самитетски референт

Др. П. Миланић.

